

Szelągowski, Norbert

Lewicowy ruch oporu i zbrojna działalność Gwardii i Armii Ludowej w powiecie sierpeckim

---

Notatki Płockie 21/1-84, 28-32

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lewicowy ruch oporu i zbrojna działalność Gwardii i Armii Ludowej w powiecie sierpeckim

Już w pierwszych miesiącach okupacji hitlerowskiej na terenie północnego Mazowsza zostają odnowione indywidualne kontakty między komunistami, radykalnymi ludowcami i innymi działaczami jednolitifrontowymi.

Głównym tematem ówczesnych rozważań były z reguły dwie sprawy: wymiana uwag o aktualnej sytuacji politycznej oraz uzgodnienia kierunków działania. Konieczność wymiany poglądów w szerszym gronie przyczyniła się do rozszerzenia kontaktów między działaczami i w efekcie do powstania pierwszych kilkusobowych grup. Składały się one z ludzi znających się dobrze z wcześniejszego okresu wspólnej działalności politycznej i społecznej.

Szczególnie doniosłą rolę w tworzeniu, a potem w rozwijaniu konspiracji komunistycznej na północnym Mazowszu, odegrali: znany radykalny działacz ruchu ludowego — Julian Wieczorek i nauczyciel z Sierpca — Zygmunt Wolski. Już w 1939 r. skupili się wokół nich działacze KPP, KZMP i radykalni ludowcy: Feliks Majdak, Teodor Kufel, Adam Iwański, Jan Orliński, Michał Paprocki i wielu innych, tworząc pierwszą rewolucyjną grupę konspiracyjną na terenie północnego Mazowsza. Nie miała ona określonych ram organizacyjnych, ani wyrażnie sprecyzowanego programu politycznego, lecz reprezentowała poważny zespół ludzi o poglądach komunistycznych lub jednolitifrontowych.

Pierwsze zebranie odbyło się w lutym 1940 r. na terenie Bombalic w mieszkaniu Jana Sobieskiego, następne, w którym udział wzięli Julian Wieczorek, Zygmunt Wolski, Feliks Peda, Bolesław Lewandowski, Lucjan Markowski, Czesław Małkowski, Henryk Kuciński i Feliks Majdak, odbyło się w Grąbcu. Na spotkaniach tych wyraźnie zarysowała się koncepcja utworzenia radykalnej organizacji konspiracyjnej. Związane to było z faktem, iż Wieczorek wiedział już o poczynaniach, mających na celu powołanie w Warszawie rewolucyjnej organizacji.

W lutym 1940 r. w Warszawie został powołany do życia „Związek Rad Robotniczo-Chłopskich”, którego przewodniczącym zaocznie wybrano Juliana Wieczorka. Związek postanowił wydawać pismo pod nazwą „Młot i Sierp”, od tego tytułu przyjęła się później popularna nazwa organizacji, stawiającej sobie za cel zwalczanie antyradzieckiej propagandy oraz przygotowanie kadr do objęcia władzy po zwycięstwie Armii Czerwonej nad Niemcami hitlerowskimi.

Jesienią 1940 r. na terenie Bombalic odbyło się zebranie przedstawicieli aktywu z powiatu

płockiego, rypińskiego, sierpeckiego, gostyńskiego i z miasta Płocka, na którym powołano Okręgowy Komitet pod przewodnictwem Zygmunta Wolskiego. Zgodnie ze wspomnieniami Władysława Sochy, uczestniczyli w nim: Michał Paprocki, Jan Socha, Bolesław Lewandowski, Władysław Socha, Lucjan Markowski, Julian Wieczorek, Zygmunt Wolski, Henryk Kuciński, Feliks Peda i Jan Pejta.

Na posiedzeniu tym ustalono granicę terytorialną okręgu, omówiono zasady struktury organizacyjnej i postanowiono powołać w najbliższym czasie komitety „Młota i Sierpa” w powiecie sierpeckim, płockim i w mieście Płocku. W wyniku tej decyzji w powiecie sierpeckim zaczynają powstawać organizacje „Młot i Sierp”

W skład komitetów gminnych organizacji w powiecie sierpeckim wchodziły:

1. w Sierpcu — Jan Skudlarski, Kazimierz German, Józef Kwas, Feliks Sołdek, Herman Joński,
2. w gminie Białyszewo — Lucjan Markowski, Czesław Małkowski, Jan Szczepkowski, Szczepan Popis,
3. w gminie Koziebrody — Franciszek Bodalski, Lucjan Kozakiewicz,
4. w gminie Zawidz — Bolesław Lewandowski, trzy rodziny Pejtów, Michał Paprocki, Jan Drozd, Jan Pawełko, Antoni Zdrojewski, Stanisław Ostrowski,
5. w gminie Gozdowo — Jan Koługa, Józef Tokarski, Franciszek Szewczyk, Franciszek Jankowski.

W celu rozpowszechnienia ulotek o treści informacyjnej wśród społeczeństwa powiatu sierpeckiego w 1941 r. zorganizowano w stodole u Pejty nielegalną drukarnię. Urządzenia zakupiono za pieniądze z dobrowolnych składek członków „Młota i Sierpa” i bezpartyjnych. Organizatorem drukarni był Zygmunt Wolski i Jan Pejta. Ze względu na panujący terror okupanta, grupy większej działalności nie przejawiały. W późniejszym czasie wielu działaczy „Młota i Sierpa” czynnie włączyło się w szeregi PPR i przystąpiło do organizowania walki zbrojnej przeciwko okupantowi.

Powstanie Polskiej Partii Robotniczej w powiecie sierpeckim

Organizacja Polskiej Partii Robotniczej na Mazowszu Północnym powstała jako jedna z pierwszych w kraju. Wpłynęła na to nie tylko bliskość głównego ośrodka działalności Polskiej Partii Robotniczej, jakim była Warszawa,

gdzie mieściły się centralne władze partii, ale przede wszystkim to, że w latach międzywojennych na Mazowszu szerokie wpływy posiadała Komunistyczna Partia Polski.

To umożliwiło już w pierwszych latach wojny powstanie gęstej sieci konspiracyjnych organizacji rewolucyjnych, które stały się podstawą powstania PPR na tym terenie.

Organizacja „Młot i Sierp”, kierowana przez Juliana Wieczorka i Zygmunta Wolskiego, w latach 1940—1941 objęła swoim zasięgiem powiaty północnego Mazowsza (Płock, Rypin, Sierpc, Płońsk).

Zakonspirowany ruch rewolucyjny, rozwijający się na Mazowszu w 1941 r., odegrał dużą rolę w przygotowaniu warunków dla utworzenia PPR i rozwinięcia szerokiej działalności zbrojnej na tym terenie. Dzięki temu natychmiast po powstaniu PPR mogła szybko rozbudować swoją sieć organizacyjną. Dawny teren województwa warszawskiego został podzielony na cztery okręgi, którymi kierowały powołane do życia Komitety Okręgowe. Warszawa Lewa Podmiejska i Warszawa Prawa Podmiejska, wchodziły jako Okręgi Nr 2 i 3 w skład obwodu warszawskiego. Podlegały one jednak bezpośrednio Komitetowi Centralnemu, gdyż Kierownictwo Komitetu Obwodowego nie zostało powołane.

Latem 1942 r. ukształtował się Płocki Okręg PPR, wchodząc wiosną 1943 r. w skład V Obwodu Łódzkiego, a później obwodowego kierownictwa w Łodzi, utrzymując bezpośrednią łączność z Komitetem Centralnym.

Utworzenie Płockiego Komitetu Okręgowego zostało opóźnione, ponieważ w kwietniu 1942 r. aresztowano Zygmunta Wolskiego, mianowanego przez KC sekretarzem Okręgu. Z tych względów Komitet Okręgowy powstał dopiero w początkach listopada 1942 r., a jego sekretarzem został Kazimierz German „Łysy”, pełniąc tę funkcję do wyzwolenia kraju spod hitlerowskiej okupacji. W skład Komitetu obok Germana wchodził: Teodor Kufel, Jan Orliński, Adam Iwański, Czesław Małkowski, Zygmunt Szewczykiewicz, Władysław Marchoń, Feliks Majdak, Bolesław Lewandowski, Jan Ptasieński i inni.

Okręg Płocki obejmował powiaty północnego Mazowsza: Płock, Sierpc, Płońsk, Rypin, Lipno, a później również Ciechanów, Mławę i Pultusk. W powiatach tych powstawały stopniowo Komitety powiatowe, gminne i komórki terenowe.

Powstawanie organizacji partyjnych było związane z niezwykle trudnymi warunkami niesłychanego hitlerowskiego terroru działacze PPR byli ciągle narażeni na śmierć.

Poczynając od lutego 1942 r. w powiecie sierpeckim zaczęły powstawać konspiracyjne komórki partyjne.

1) W lutym 1942 r. na terenie miasta Sierpca powstała pierwsza komórka partyjna PPR. W skład komórki wchodził: Józef Kwaśniewski, Herman Joński, Leonard Grabowski, Antoni Filgorski i inni.

Zadaniem jej członków było: zbieranie informacji o ruchach wojsk hitlerowskich,

gromadzenie darów dla wdów i sierot, skupowanie broni od żołnierzy węgierskich oraz kolportowanie ulotek i odezw do społeczeństwa.

W marcu 1942 r. powstał na terenie Sierpca Komitet Miejski PPR, w skład którego weszli: Waclaw Błaszczak, Herman Joński, Jerzy Krajewski i Józef Kwaśniewski.

2) W kwietniu 1942 r. w Skoczkwowie powstała Komórka PPR licząca 16 członków. Sekretarzem jej wybrany został Michał Paprocki.

3) 3 maja 1942 r. w Rempinie Rękawczym powstała komórka PPR działająca aż do wyzwolenia. Organizatorem był Józef Tokarski, który wkrótce został aresztowany i zamordowany w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie. Sekretarzem był Franciszek Jankowski.

Z inicjatywy Kuby Krajewskiego i Jadwigi Ludwińskiej „Marty” w pierwszej połowie listopada 1942 r. powstała komórka PPR we wsi Żukowo Strusie, należącej do gminy Raciąż. Członkami zostali: Bronisław Rudowski, Marian Kanigowski, Henryk Czarnecki, Zygmunt Antoniewski, Władysław Antoniewski, Stefan Kraśniewski, Józef Kraśniewski, Lucjan Ciarka, Wiktor Kwasiński, Tadeusz Rakowski. Komitet ten oddziaływał na społeczeństwo miasta Raciąży. Pod wpływem rozmów prowadzonych przez Tadeusza Rakowskiego — członka Komitetu Żukowo Strusie — udało się założyć w marcu 1943 r. Komitet gminny PPR w Raciążu. Sekretarzem Komitetu został Franciszek Bienkowski — późniejszy wójt gminy Raciąż, członkami: Eugeniusz Dawidziak i Bronisław Rakowski.

Komitet gminny w Raciążu miał szczególnie utrudnioną działalność, ponieważ teren miasta i gminy był już opanowany przez AK i BCh.

Do wielu niezwykle ważnych zadań, które wykonały komórki PPR w mieście i gminie Raciąż, należało:

- propagowanie haseł partii wśród miejscowej ludności,
- zbieranie informacji o poczynaniach i zamierzeniach okupanta oraz udzielanie w późniejszym czasie pomocy i kwater dla jednostek partyzanckich.

Zbrojna działalność Gwardii i Armii Ludowej w powiecie sierpeckim

Do najważniejszych, zasadniczych zadań PPR w 1942 r. należało organizowanie partyzanckiego czynu zbrojnego. W tym celu, już na samym początku swej działalności, partia powołała do życia własną organizację wojskową, Gwardię Ludową. Hasło „każdy członek partii żołnierzem Gwardii Ludowej”, rzucone w 1942 r. przez sekretarza Komitetu Centralnego, Marcelę Nowotkę, spowodowało, że do oddziałów Gwardii Ludowej zaczął napływać bojowy aktyw spośród klasy robotniczej i małorolnego chłopstwa.

Przy Komitecie Centralnym PPR utworzone zostało Dowództwo Główne Gwardii Ludowej. Obszar kraju podzielono na obwody. Do Obwodu V — Łódzkiego należało i Mazowsze Płockie jako Okręg nr 18. W skład Okręgu Płockiego wchodziły następujące powiaty: płocki, płoński, sierpecki, rypiński, ciechanowski, przasnyski, pułtuski, lipnowski oraz częściowo mławski i makowski.

Jesienią 1942 r. w Okręgu Płockim PPR zakończono przygotowania do utworzenia Gwardii Ludowej. Na odbytym we wrześniu 1942 roku posiedzeniu Komitetu PPR dowódcą GL Okręgu Płockiego mianowano Jana Wilczyńskiego.

W początkach jesieni przystąpiono do organizacji dowództw powiatowych. Powołanym w listopadzie dowódcą GL w powiecie sierpeckim został Feliks Sołdek, ps. „Skiba”.

Jesienią 1942 r. powstaje Gwardia Ludowa w Sierpcu. W późniejszym czasie liczy ona 16 osób. Należą do niej przeważnie ludzie młodzi, jak: Herman Joński, Adam Wiśniewski, Laskowski, Franciszek Pawłowski i inni.

Również pod koniec 1942 roku na terenie wsi Żukowo Strusie (gmina Raciąż) powstaje oddział Gwardii Ludowej liczący 12 członków. Organizatorem był Marek Kanigowski.

W początkach kwietnia 1943 r. w Obwodzie Płockim zaczęły się masowe aresztowania. Akcja objęła swym zasięgiem wiele powiatów. Niemcy zatrzymali ogółem około 100 osób podejrzanych o prowadzenie działalności konspiracyjnej, wśród nich dowódcę Okręgu, Jana Wilczyńskiego.

Na skutek tych prześladowań łódzkie obwodowe organizacje PPR i GL zostały rozbite, a łączność między Okręgiem Płockim a Obwodem Łódzkim przerwana. W tej sytuacji wydelegowano do Warszawy Teodora Kufła i Franciszka Blocha, którzy nawiązali kontakt z KC PPR i Dowództwem Głównym GL. Teodor Kufel poinformował aktyw partyjny i wojskowy, że w związku z rozbięciem Komitetu i dowództwa Obwodu Łódzkiego Okręg zostaje czasowo podporządkowany centralnemu kierownictwu w Warszawie. Głównym zadaniem Okręgu jest kontynuacja działalności organizacyjnej i podjęcie walki przez grupy bojowe. Łącznik przwiózł również literaturę oraz pistolety i cztery miny plastikowe. W lipcu odbyła się w Starożrebach narada Komitetu Okręgowego PPR, na której powołano nowego dowódcę Okręgu Płockiego — Władysława Morchoła „Mazura”.

Zgodnie z zaleceniem Dowództwa Głównego GL na terenie Okręgu utworzono drużyny bojowe, które od czerwca do grudnia 1942 roku przeprowadziły cały szereg akcji zbrojnych.

Z inicjatywy Lucjana Markowskiego w marcu 1943 roku powstała 10-osobowa grupa GL w Gójsku. Dowódcą był Włodzimierz Ziemiński ps. „Żelazny”.

W nocy z 27 na 28 marca 1943 r. gwardziści wykoleili wojskowy pociąg towarowy na odcinku Sierpc—Rypin. Zdobyto broń i żywność. Była to pierwsza większa akcja kolejowa przeprowadzona w powiecie sierpeckim.

W marcu 1943 r. w gminie Mochowo powstała samorzutnie grupa Wacława Rumińskiego. Liczyła ona początkowo 8 ludzi, którzy nie należeli do żadnej organizacji i ukrywali się przed okupantem. Dowództwo grupy nawiązało kontakt z Jerzym Załęskim — dowódcą GL w dzielnicy Lipno i w maju 1943 roku grupa weszła w skład GL.

Od 12—15 października 1943 r. oddział przeprowadził sześć akcji sabotażowo-dywersyjnych na terenie powiatu sierpeckiego. Spalono stogi zboża w majątkach hitlerowskich, skonfiskowano 7 sztuk różnej broni oraz przerwano łączność telefoniczną i kolejową na liniach międzymiastowych i kolejowych Sierpc—Lipno, Rypin, Lipno i Toruń.

W grudniu 1943 r. Rumiński zginął w walce z żandarmerią, a kilku gwardzistów skazano na karę śmierci przez powieszenie. Grupa przestała istnieć.

We wrześniu 1943 r. z robotników folwarcznych zatrudnionych w majątku Łęg została zorganizowana grupa partyzancka Jana Rypińskiego, ps. „Mały”. Już 5 września połączone sekcje GL z rejonów Starożreb, Drobin, Żukowa-Strusie pod wspólnym dowództwem Teodora Kufła, ps. „Teoch” wykoleiły na odcinku Raciąż—Koziebrody pociąg wojskowy, załadowany żywnością i sprzętem. Przerwa w ruchu trwała 8 godzin. Gwardziści nie ponieśli żadnych strat.

W grudniu 1943 r. na Okręg Płocki uderzyła nowa fala represji. W ręce gestapo wpadło około 70 członków PPR i GL z powiatu rypińskiego, sierpeckiego i lipnowskiego. Aresztowanym gwardzistom zabrano około 25 sztuk broni.

Śniegi i mrozy utrudniały zapewnienie gwardzistom odpowiednich warunków bytowania. Kilkakrotne aresztowania wyrwały z szeregów GL bardziej doświadczonych żołnierzy. Dlatego w końcu 1943 r. akcje bojowe były rzadsze niż latem i jesienią.

Z początkiem 1944 r. walki sił demokratycznych pod kierownictwem PPR o narodowe i społeczne wyzwolenie Polski wkroczyła w nowy etap rozwoju. Wyrazem tego było utworzenie w noc sylwestrową z 1943 r. na 1944 r. Krajowej Rady Narodowej. Dekretem z dnia 1 stycznia 1944 roku KRN powołała do życia Armię Ludową, której trzonem stała się Gwardia Ludowa.

W początkach stycznia 1944 r. przybył do Okręgu Płockiego przedstawiciel Dowództwa Głównego Gwardii Ludowej, ppłk Marian Baryła, ps. „Bartek”. W połowie tegoż miesiąca ppłk Marian Baryła i dowódca Okręgu Władysław Mazur udali się do Warszawy, gdzie spotkali się z Ignacym Logą-Sowińskim i Franciszkiem Józwiakiem. W czasie rozmów por. Mazur prosił o dostarczenie broni oraz skierowania do Okręgu kilku doświadczonych oficerów. Następne spotkanie odbyło się z Grzegorzem Korczyńskim.

W czasie tych spotkań silnie akcentowano zagadnienie rozszerzenia walk oraz poruszono sprawę odbudowy Obwodu.

W lutym 1944 r. na Mazowszu Płockim powstała Armia Ludowa. Mechanizm jej tworzenia polegał na przekształceniu grup bojowych i sztabu GL w odpowiednie jednostki Armii Ludowej.

4 lutego 1944 r. ukazał się rozkaz o podziale Okręgu i składzie Dowództwa. Dowódcą Okręgu został kpt Władysław Mazur, a dowódcą Armii Ludowej powiatu sierpeckiego — ppor. Feliks Soldek.

10 lutego 1944 r. połączone grupy „Kuby”, „Czarnego” i „Małego” pod dowództwem Władysława Rypińskiego, dowódcy dzielnicy Płock, rozstrzelały w Schabajewie (pow. sierpecki) hitlerowskiego zarządcę, który znęcał się nad robotnikami rolnymi w podległych mu majątkach. Zdobyto 2 kbk., 2 dubeltówki i amunicję.

W styczniu 1944 r. dowództwo GL Okręgu Płockiego powzięło decyzję przeprowadzenia akcji, mającej na celu zdobycie maszyn do pisania, potrzebnych do wydawania „Głosu Mazowsza” — podziemnego organu płockiej PPR. 24 marca 1944 r. o godzinie 20 grupa bojowa ppor. Władysława Rypińskiego w sile 26 uzbrojonych gwardzistów otoczyła Urząd Gminy w Kozielkach, pow. Sierpc. Zdobyto dwie maszyny do pisania i powielacz. Dokumenty meldunkowe i kontyngentowe zniszczono doszczętnie. Maszyny zostały schowane we wsi Bombalice u gospodarza Ludwika Lendziona. Tam też w drugiej połowie 1944 r. wydawano organ Komitetu Okręgowego PPR „Głos Mazowsza”. W tym samym czasie grupa bojowa dowodzona przez Lucjana Markowskiego zniszczyła urządzenie tartaku w Sierpcu.

5 maja 1944 r. dowództwo Okręgu wydało rozkaz utworzenia 1-go batalionu imienia Ziemi Płockiej. W jego skład weszły grupy Armii Ludowej ppor. Siedlicha, sierżanta Krajewskiego, Radeckiego i Chrzanowskiego. Dowódcą został ppor. Władysław Rypiński. Po złożeniu przysięgi batalion przeniosł się w rejon Zawidza Kościelnego, Raciąża i Staroźreb. Później 1-szy Batalion Armii Ludowej im. Ziemi Płockiej wszedł w skład uformowanej 10 sierpnia 1944 r. brygady Armii Ludowej „Synowie Ziemi Mazowieckiej”.

W końcu listopada 1944 r. grupa bojowa pod dowództwem Włodzimierza Ziemiennieckiego i grupa żołnierzy radzieckich pod dowództwem majora „Sergiusza” przeprowadziły akcję kole-

jąwą. W miejscowości Koziółek (10 km od Sierpca) uprowadzono Niemca obsługującego nastawie i skierowano pociąg złożony ze 120 wagonów i 2 lokomotyw, załadowany dziełami i amunicją, idący w kierunku Lipna, na pociąg z żywnością stojący na boczniczy, złożony z 60 wagonów. Obydwa pociągi zostały zniszczone w 60%. Zginęło około 50 żołnierzy Wehrmachtu. Przerwa w ruchu na tym odcinku trwała 6 dni. Była to największa akcja kolejowa na północnym Mazowszu.

8 grudnia 1944 r. oddział zwiadowczy kapita- na Aleksego Czernicha i oddział ppor. Ignacego Siedlicha przedziały się z Puszczy Myszynieckiej do AL-owskich baz w powiecie sierpeckim. Żołnierze chcieli dostać się na Gołuską Kępę nad Wkrą, gdzie przebywali czołowi działacze Armii Ludowej. Tam było najbezpieczniej, ponieważ wyspa ta, zwana Wyspą Juranda, była oblana wodą i otoczona bagnistymi łąkami. Oddziały te dotarły do Nowej Wsi w powiecie sierpeckim i tam, otoczone przez Niemców i własowców, stoczyła bohaterską walkę. Zginęło 3 gwardzistów i 5 Niemców. Wśród zabitych znalazła się telegrafistka, Ania Morozowa 23-letnia komsomółka radziecka. W czerwcu 1966 r. Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przyznała pośmiertnie Ani Morozowej Krzyż Grunwaldu III-ej klasy, a Szkoła Podstawowa w Gradzanowie została nazwana Jej imieniem.

Kompania sztabowa w sile 50 ludzi pod dowództwem ppor. Włodzimierza Ziemiennieckiego ps. „Żelazny”, przebywająca w rejonie Gójska (pow. Sierpc) oraz oddział mjr Sergiejewa liczący 25 ludzi otrzymały od majora Marchoła zadanie rozpoznania sytuacji w lasach Szczutowo—Okalewo, ponieważ dowództwo zamierzało przenieść wszystkie siły w rejon lasów Lidzbark, w pow. Mława. 15 stycznia 1945 r. oddziały te w miejscowości Podlesie uderzyły z zasadzki na dywizjon artylerii Wehrmachtu. Akcja przeprowadzona została pomyślnie, dywizjon rozbity, a partyzanci zdobyli 2 działa z amunicją i około 40 sztuk broni oraz tabor. W półgodzinnej walce, nieprzyjacieli stracił 35 ludzi. Oddziały bez strat własnych przerzuciły się w rejon lasów Skrwilno w powiecie rypińskim, gdzie 20 i 21 stycznia 1945 r. spotkały się z oddziałami wojsk radzieckich.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR

1. Raporty Nr 3, 4, 5, 6, 7 Okręgu 18.
2. Feliks Majdak — relacje.
3. List Feliksa Majdaka do KC PPR.
4. Sprawozdanie Komitetu Okręgowego PPR Płock za okres 15.III.1944 r. — 15.V.1944 r.
5. Sprawozdanie Komitetu Okręgowego PPR Płock z dnia 18.VIII.1944 r. — fotokopia Nr 1146.
6. Głos Mazowsza 947 (teczka).
7. Młot i Sierp z dnia 11 maja 1941 r.

Archiwum Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR

1. Relacja zbiorowa działaczy PPR Okręgu Płockiego z lat okupacji: Władysława Mazura, Teodora Kufła, Jadwigi Ludwińskiej, Jakuba Krajewskiego, Kazimierza Gwiazdowicza, Jana Ptasieńskiego; Maszynopis Nr 3122.
2. Jan Ptasieński — Próba bilansu walk zbrojnych GL i AL na Mazowszu (teczka Ptasieńskiego).
3. Jerzy Marciniak — Działalność zbrojna GL i AL na Mazowszu Płockim.
4. Wspomnienie Władysława Mazura z działalności Gwardii Ludowej i Armii Ludowej na północnym Mazowszu w latach 1942—1945.

1. Józef Garas — Oddziały GL i AL 1942—1945 wyd. MON — 1963 r.
2. Praca zbiorowa — Polska Partia Robotnicza, Kronika 1942—45 Wydawnictwo Wiedza Powszechna — Warszawa 1962 r.
3. Praca zbiorowa — Mazowsze w walce, wyd. MON — Warszawa 1964 r.
4. Praca zbiorowa — Ludzie Mazowsza, wyd. Książka i Wiedza 1964 r.
5. Praca zbiorowa — Zarys Historii Polskiego Ruchu Robotniczego, wyd. Książka i Wiedza 1962 r.
6. Jan Ptasieński — Z Mazowieckich pól — Warszawa 1959 r.
7. Kazimierz Gwiazdowicz, Bogdan Kobuszewski, Teodor Kufel „Zarys genezy działalności Polskiej Partii Robotniczej w latach 1942—1944 na północnym Mazowszu”, wydano przez Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR jako materiały z sesji historycznej poświęconej XX rocznicy powstania PPR.
8. Jerzy Marciniak „Działalność zbrojna GL i AL na Mazowszu płockim”. Materiały z sesji historycznej poświęconej XX rocznicy powstania PPR.
9. Biuletyn historyczny 1 i 2 wydany przez Warszawski Komitet Wojewódzki. Komisja Historii Partii 1963 r.
10. Janusz Przymanowski — Owidiusz Gorczakow [w:] „Minaerzy Podniebnych Dróg”, wydanie MON 1964 r.
11. Józef Garas — Pierwszy rok walki zbrojnej Gwardii Ludowej (w:) Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 1 z 1968 r.
12. Bronisław Syzdek „Lewicowy ruch oporu na Mazowszu i Podlasiu w latach II wojny światowej”.

CZASOPISMA

1. Benon Dymek „Lata Walki” [w:] Trybuna Mazowiecka Nr 18, 1962 r.
2. Wojciech Sulewski „Towarzysze broni” [w:] Trybuna Mazowiecka Nr 301, 1961 r.
3. Jan Czuba „Pierwszomajowy Wyrok i Krzyż Partyzancki” [w:] Trybuna Mazowiecka nr 103, 1962 r.
4. Plik Janusz Przymanowski „Anna i Stefan” [w:] Życie Warszawy z dnia 13 czerwca 1966 r.
5. „Pośmiertne odznaczenia bojowe dla Anny Morozowej i Stefana Górkiewicza [w:] Trybuna Ludu z dn. 7.IV.1966 r.

JÓZEF SMULSKI
TADEUSZ ŻUKIEWICZ

Rozwój oświaty i kultury w Raciążu w okresie 30 lat PRL

Raciąż — dziś siedziba władz miejskich i gminnych, miasto o bogatych 550-letnich tradycjach, jest przykładem miejscowości, która awansowała bardzo wyraźnie w latach władzy ludowej. Na szczególne podkreślenie zasługuje istnienie szkolnictwa średniego. Od wielu już lat czynne są dwie szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące i Liceum Ekonomiczne. Z placówek kulturalnych miasto dorobiło się między innymi stałego kina, biblioteki miejskiej, Domu Kultury.

Liceum Ogólnokształcące

Jedną ze szkół średnich naszego miasta jest Liceum Ogólnokształcące. Historia szkoły sięga roku 1947. Wówczas to z inicjatywy ówczesnych władz miejskich i powiatowych oraz nauczycielstwa zostało powołane do życia Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne.

Od chwili powstania aż po rok 1961 szkoła zajmowała budynek pożydowski. Potem użytkowała część pomieszczeń w nowym budynku Szkoły Podstawowej. Wówczas to Liceum Ogólnokształcące zostało organizacyjnie połączone ze Szkołą Podstawową w tzw. „Jedenastolatkę”. W pierwszym i drugim wypadku borykano się z poważnymi kłopotami lokalowymi. Dlatego przystąpiono czynnym społecznym do budowy samodzielnego pomieszczenia dla szkoły.

Władze miejskie, powiatowe i wojewódzkie aktywnie poparły tę inicjatywę, wspierając ją licznymi dotacjami finansowymi, w wyniku czego możliwym było rozpoczęcie zajęć w nowym gmachu 3 września 1972 roku. Budowę obiektu szkolnego podjął w 1965 roku i prowadził czynem społecznym przez kilka lat ówczesny dyrektor Jerzy Świętosławski. Od września 1971 roku przejęła szkołę i doprowadziła budowę do końca dyrektor Barbara Talaśka. Koszt całej inwestycji wynosił 3 miliony 368 tys. zł — z czego czyny społeczne oszacowano na 1 mln 415 tys. zł. Szkoła posiada 12 izb lekcyjnych, w których urządzone są klasopracownie, a ponadto salę gimnastyczną, stołówkę, kotłownię, gabinet lekarski, internat na 50 osób oraz inne pomieszczenia.

Szkoła szczyt się poważnym dorobkiem, bowiem w latach 1951—1974 uzyskało tu średnie wykształcenie 993 absolwentów. Wśród nich wielu wykształciło się na nauczycieli, inżynierów i lekarzy.

Liceum Ekonomiczne

Dzisiaj jest to zespół szkół zawodowych, składający się z Liceum Ekonomicznego, Technikum Przemysłu Spożywczego, Liceum Zawodowego, Zasadniczej Szkoły Mleczarskiej oraz Zasadniczej Szkoły Rolniczej. Dyrektorem szkoły